

DREPTUL ROMÂNESC ÎN CONTEXTUL MARI RESETĂRI SAU DESPRE BENEFICIILE ȘI AVATARURILE DIGITALIZĂRII DREPTULUI

Dr. Valentin-Stelian BĂDESCU

Cercetător științific asociat la
Institutul de Cercetări Juridice, „Acad. Andrei Rădulescu”

din cadrul Academiei Române
Membru titular al Diviziei de Istoria Științei
din cadrul Comitetului Român pentru
Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii
al Academiei Române
E-mail: valentinbadescu@yahoo.com

„Citește!

Citind mereu, creierul tău va deveni un laborator de idei și imagini,
din care vei întocmi înțelesul și filosofia vieții”.

Mihai Eminescu. „Timpul”, 3.07.1882.

Rezumat

Premisa de la care pornește studiul de față este aceea că progresele neîncetate realizate în știință și tehnologie urmează să schimbe radical felul în care conviețuim, având consecințe profunde și, totodată, înspăimântătoare asupra dreptului. Nu suntem încă pregătiți - din punct de vedere intelectual, filosofic sau moral - pentru lumea pe care o creăm. În următoarele decenii, vechile moduri de gândire, care ne-au fost de mare folos sute sau chiar mii de ani, vor fi puse sub semnul întrebării. Vor apărea noi debateri, controverse, mișcări și ideologii. Unele dintre convingerile noastre cele mai profunde vor fi revizuite sau vor fi abandonate cu totul. Va trebui să ne imaginăm din nou, împreună, ce înseamnă să fim liberi sau egali, ce înseamnă să avem putere sau proprietate și chiar ce înseamnă ca un regim să fie democratic. Politica din viitor nu va semăna aproape deloc cu politica din trecut. Politica secolului al XX-lea a fost dominată de o întrebare esențială: cât de mult ar trebui ca viața noastră socială să fie determinată de stat și cât de mult ar trebui ca ea să fie lăsată în seama pieței și a societății civile? Pentru generația care se apropie în prezent de maturitate întrebarea va fi cu totul alta: în ce măsură ar trebui ca viața noastră să fie dirijată și controlată de sisteme digitale performante și în ce condiții? Și mai ales, ce poate să mai facă dreptul când temelile sunt nimicite!? Aceste întrebări și reflecții au constituit tema principală a demersului nostru de cercetare științifică.

Cuvinte-cheie: dreptul românesc; digitalizare; inteligența artificială; justiție digitală; marea resetare; demența digitală.

Prolegomene

Nu știm exact când a înțeles omul că tehnologia îl urmează în evoluție. Când a înțeles că tot ceea ce face în fiecare zi este legat nu doar de viațuire, ci și de dezvoltarea tehnologiei. De asemenea, nu putem spune când au început să vadă semenii noștri în tehnologie un domeniu în sine. Probabil că revoluția industrială a transformat, prin viteza de desfășurare și rezultate,

în mentalitatea noastră, domeniul tehnologiei din partea organică a existenței în factor distinct de dezvoltare. Omul modern este cel care receptează faptul că tehnologia poate genera schimbări la un nivel greu de anticipat și tot el este primul care își dă seama cât de stranie poate fi o relație în care aceasta devine factorul dominant. O forță mai mare decât voința umană și superioară forțelor naturale, tehnologia pare să fie copilul teribil al progresului uman. Iar după câteva revoluții tehnologice, îmbrățișate pe rând cu mai multă sau mai puțină rezervă, omul a consacrat superioritatea tehnologiei. Aceasta nu a mai fost ceea ce a părut să fie multă vreme, doar una dintre multele curiozități ale lumii. În realitate, tehnologia ține de esența societății umane. Tranziția de la ciclurile de propagare tehnologică la cele de asimilare nu a fost nicicând un proces simplu, stabil și repetabil. Lumea tehnologizată tinde spre omogenizare, dar nu este stabilă și liniară, ci dinamică și sinuoasă. Este o lume în care coexistă zonele izolate de progres tehnologic și zonele de rezistență. Elementele ei definitorii sunt o tensiune la nivel global generată de cel mai recent ciclu tehnologic, cel digital, în plină difuziune, și o gamă de reacții culturale, politice, psihologice și juridice, de fapt, răspunsuri diferite la aceeași problemă. Ne gândim, de asemenea, la una dintre marile provocări ale timpului nostru: ce transformări va produce tehnologia digitală - de la inteligența artificială la realitatea virtuală - în viața socială și politică, analizând felul în care ea va putea fi întrebuințată de stat și de marile companii de tehnologie cu scopul de a exercita controlul asupra vieții oamenilor afectând, în același timp, semnificația unor concepte precum democrație, dreptate, libertate, egalitate și justiție. Nu pariem pe un viitor tehnologic implacabil.¹

Ca atare, cea mai mare încercare a vieții este aceea de a găsi realitatea. Așadar, se cade a crede faptele mai mult decât cuvintele, pentru că nu atât din cuvinte, pe cât din lucruri se cunoaște adevărul. Iar noi, să nu uităm că anul 2020 a întrerupt brusc cursul vieților noastre și ne-a ajutat să înțelegem că lumea în care trăim se îndreaptă spre un plan bine ticluit și foarte periculos, în care ne este pusă în pericol însăși existența noastră ca omenire, ca să nu mai vorbim de pericolul la adresa sufletelor noastre. Dictatura feroce care a fost lansată în acel an s-a dezvoltat încă din primele luni ca un atac direct la adresa relației noastre cu Dumnezeu. A fost pentru prima dată în istoria de la Edictul de la Milan încoace, când creștinilor li s-a interzis accesul în biserici în noaptea de Sfintele Paști. A fost pentru prima oară când, cel puțin în România, ușile bisericilor au fost închise credincioșilor români în noaptea de Sfintele Paști de către Patriarhul Bisericii noastre, care nu a avut niciun cuvânt de spus pe această temă mulțumindu-se să investească poliția locală cu sarcina „misionară” de a duce pasca și lumina sfințite credincioșilor arestați la domiciliu printr-un abuz grosolan de către un guvern cu puternice porniri neconstituționale. Față de aceste abuzuri, nu a protestat decât un grup de câțiva creștini, care au adresat cereri de redeschidere a Bisericilor unor curți de apel, din Bacău, Iași sau Pitești. Întâmplător sau nu, acei creștini erau și sunt luptători contra ereziei ecumeniste afișată de conducerea Bisericii noastre strămoșești. Sub o presiune uriașă din partea unui aparat de manipulare și mancurtizare cumplit, curțile de apel și-au trădat propria vocație, de străjeri ai drepturilor cetățenești, și au lăsat bisericile închise în noaptea de Paști a anului nefericit 2020. Se consemnase deja prima sărbătoare de Sfintele Paști în care preoții nu au avut pe nimeni care să vină să ia lumină, atunci când ei au lansat această chemare solemnă: „Veniți de luați lumină!”. Aceeași istorie consemnase și primul patriarh din istoria sa care a fost de acord cu această blasfemie. În lunile și anii ce au urmat am aflat progresiv că această

¹ Claudiu Degeratu, prefață la Jamie Susskind, *Politica viitorului. Tehnologia digitală și societatea*, Ed. Corint, București, 2019.

brutală agresiune la adresa conștiinței noastre religioase nu a fost un incident solitar. Au ieșit încetul cu încetul la suprafață planuri pe care cei ce le-au ticluit le făcuseră de decenii și pe care acum au fost obligați să le scoată la suprafață, ieșind și ei din „discreția” ocultă în care au petrecut un timp îndelungat. Am aflat din acele planuri că nu vizează doar depopularea planetei și transformarea celor ce supraviețuiesc în robi definitivi ai unei conspirații planetare, dar și că se urmărește desființarea noastră ca oameni, ca ființe umane, transformarea noastră ireversibilă în creaturi după chipul hidos și asemănarea antihristică a autorilor acestor planuri. Toate acestea au ridicat din nou insistent problema: Suntem sau nu într-o epocă în care dreptul slujește politicul? Suntem sau nu în pragul mării resetări, iar legea este folosită pentru atingerea acestui obiectiv ocult? Ce mai poate face dreptul când temelia societății a fost sfărâmată? La aceste întrebări vom încerca să răspundem în studiul de față, fără a avea nici pretenția, nici intenția de a oferi adevăruri apodictice sau soluții misionare, pentru că acestea trebuie să fie oferite de către dezbaterile care trebuie să aibă loc, cu încredere și fără teamă de a spune adevărul, nu de către o simplă persoană sau de o conferință internațională. Continuând cu întrebările vă adresăm o altă provocare: a început marea resetare și care este rolul dreptului în acest context?

1. Ce este marea resetare?

Chiar dacă Domnul Călin Georgescu ne spune că „Marea resetare mondială a eșuat. Oligarhia globalistă s-a prăbușit iar noua linie trasată de marii lideri internaționali este reîntoarcerea la trecut”, trebuie să privim cu circumspecție și luare aminte spusesele acestuia atunci când afirmă că marea resetare s-a blocat. Și aceasta întrucât, în același fatidic an, 2020 al declanșării pandemiei, Klaus Schwab, ideolog neomarxist globalist, care a ajuns să decidă, în mod discreționar, politicile statelor suverane, a scris o carte cu titlul chiar *Marea Resetare*, în care a expus un plan detaliat de parcurs al umanității, având ca țintă anul 2030², an până la care lumea pe care o vedem și o cunoaștem ar trebui să fie deja înlocuită cu una nouă, în care valori precum drepturile și libertățile cetățenești, intimitatea, normalitatea să fie înlocuite cu concepte precum: supravegherea extinsă, reducerea drastică a numărului de locuitori ai planetei (concept mascat sub eufemismele *reziliență*, *sustenabilitate*, *durabilitate*), predominanță a inteligenței artificiale în toate aspectele vieții publice și private, măsuri drastice menite să protejeze mediul înconjurător. Toate aceste principii sunt expuse în vorbe goale, specifice limbajului ocult, în care predomină dragostea nețărnută față de oameni, dorința ca ei să fie fericiți, egalitate și echitate. Klaus Schwab le enunță un pic mai direct în lucrarea sa și pe față în toate acțiunile din 2020 încoace. Marea resetare, concept care se află astăzi pe buzele tuturor, a debutat cu o oprire, la nivel planetar, a întregii economii timp de doi ani, în care mai ales clasa de mijloc a suferit o pauperizare profundă.³ În spatele acestui plan s-a aflat exclusiv obiectivul desființării modului de viață cu care ne-am obișnuit, bazat pe capacitatea de a ne procura cele necesare traiului prin muncă cinstită, și înlocuirea sa cu un nou mod de viață, bazat pe dependența noastră completă față de statul planetar, concretizată printr-un concept deja implementat la nivel regional sau local numit venit universal minim garantat, adică o

² Această țintă coincide cu cea din Agenda 21, adoptată la Summitul Pământului, de la Rio de Janeiro, din 1992, și cu Agenda 2030, numită *Transformarea lumii în care trăim*, formulată de Adunarea Generală a ONU în 2015.

³ Mihai-Silviu Chirilă, *Transumanism. Este marea resetare epoca antihristului?* prezentat la Conferința *Ortodoxia în contextul mării resetări*, Urziceni, 2022 și preluat de pe site-ul: <https://www.marturisireaortodoxa.ro>.

sumă de bani pe care cetățeanul viitorului se pregătește să o primească fără a face nimic, pentru că nu va mai fi nimic de făcut, din care își poate asigura o subzistență biologică mizeră. Această sumă de bani însă nu va veni ca un gest de mărinimie al statului planetar și nu va fi încasată la ghișeu primăriei, ci va fi condiționată de un plan de digitalizare, prin care se va primi prin intermediul unei monede virtuale, la care se va avea acces prin racordarea la un sistem complex de portofel digital, care se va elibera și va putea fi accesat doar de către cei ce vor dobândi dreptul de a participa la societatea care urmează a se clădi pe ruinele actualei societăți, sub sloganul *Reclădim mai bine!* Eliminarea banilor fizici este o acțiune-cheie a acestei preluări a puterii în lume. Bani virtuali, odată rămași singura formă de monedă, vor fi puși în mâinile conducerii acestei conspirații, făcând ca nimeni să nu mai poată să îi folosească fără controlul total al statului planetar. Participarea la această societate nu va fi automată, în virtutea capacității de folosință a individului, adică a faptului de a fi în viață, nici a cetățeniei dobândite prin naștere sau altfel. Criteriile de participare la această nouă societate sunt de natură a contura identitatea și chiar substanța „omului nou” (omul transuman sau postuman) care se dorește, pe care, în mod paradoxal, „profetul” acestei îndrăznețe arhitecturi sociale planetare, Yuval Noah Harari, îl numește *homo deus*⁴.

Ciudat și paradoxal este faptul că Harari îl numește pe omul nou *homo deus*, adică omul-dumnezeu, deși spune despre el că este o sumă de algoritmi, ca orice altceva din lumea înconjurătoare. După ce aceeași ocultă l-a moșit, prin manipularea cognitivă darwinistă, pe om din maimuță și l-a „înnobilat” cu statutul de *homo sapiens*, apoi, când i-a pus calculatorul în brațe l-a numit *homo sapiens*, acum îl proiectează în ultima fază a înșelării, în care îi dă iluzia de *homo deus*, iluzie cu care a păcălit-o demonul pe Eva în grădinile raiului, când i-a spus „veți fi ca Dumnezeu, cunoscând binele și răul”⁵, deși Dumnezeu cunoaște numai binele, răul fiindu-I străin. *Homo deus*, expresie ce ne aduce aminte direct de amăgirea lui Satan și de cuvintele ironice ale lui Dumnezeu din cartea Facerea, pasaj foarte iubit de globaliști, care cred că Dumnezeu chiar l-a considerat pe Adam cel căzut ca un *homo deus*, va trebui să fie legitimat ca un element complet integrat în noua societate, prin aceea că nu este un pericol la adresa securității medicale a celorlalți participanți la societate, lucru dovedit prin certificatul digital care atestă că este la zi cu toate cerințele medicale, că este complet racordat la identitatea digitală care i-a fost creată, la confecționarea căreia și-a adus aportul inclusiv prin informații profund intime difuzate sub propria semnătură prin recensământul european la care participă, că încurajează și promovează politicile de pretinsă protecție a mediului, că descurajează și se ține departe de sursele de informare neoficiale și rău intenționate. Accesarea venitului universal minim garantat va depinde de îndeplinirea tuturor acestor condiții și a altora care se vor mai impune, printr-un sistem care deja a fost brevetat în China comunistă cu denumirea de sistem de credite sociale, introdus și în Europa anul trecut prin pașaportul digital. O componentă esențială a acestei noi lumi va fi supravegherea totală a individului, asumată prin renunțarea de bună voie la intimitatea firească a persoanei. Pentru a exista o astfel de supraveghere reală, omul marii resetări trebuie să trăiască în ceea ce se numește *smart city*, aglomerări urbane uriașe complet digitalizate, complet supravegheate și conduse de către *intelligenza artificială*⁶ chiar și în domeniul dreptului, ale cărei taine încercăm să le deslușim în cele ce vor urma.

⁴ Yuval Noah Harari, *Homo deus - Scurtă istorie a viitorului*, Ed. Polirom, București, 2018.

⁵ Facerea 3, 5.

⁶ *Brevitatis causa*, pentru celeritatea și fluența exprimării, în conținutul lucrării, vom utiliza pentru sintagma Inteligența Artificială acronimul IA.

2. Inteligența Artificială și Dreptul

2.1. Chestiuni introductive. Inovația tehnologică este o constantă a secolului XXI și marchează trecerea către paradisul digital. Noile tehnologii sunt pregătite să cucerească lumea și să modifice realitatea pe care o cunoșteam până acum. De la cryptomonedă, tehnologia block-chain, realitatea virtuală, calculatoare de tip „quantum” până la inteligența artificială⁷, toate au implicații asupra domeniului juridic, dând naștere diferitelor drepturi și obligații în sarcina subiectelor de drept. Deși este un domeniu la început de drum, fenomenul digitalizării a luat un avânt considerabil în ultimii ani. Cât de curând se va putea vorbi în mod concret de drepturi digitale⁸ și o nouă ramură de drept se va concretiza - dreptul internetului. Reputați specialiști din domeniul juridic fac deja pași semnificativi în acest sens. Astfel, facultățile de drept din țară încep să își adapteze curricula, introducând în programă noi discipline adaptate generației Z. Există programe de specializare ce tratează arii nou apărute în domeniul juridic privind protecția datelor cu caracter personal și proprietatea intelectuală, dreptul cibernetic sau comerțul electronic. În treacăt fie spus, dreptul digital cuprinde o sferă vastă de ramuri de drept dezvoltate sau revitalizate prin intermediul internetului, securitatea cibernetică fiind doar una dintre ele. Clienții solicită asistență juridică în probleme ce țin de domeniul utilizării tehnologiei, iar avocații și practicienii dreptului trebuie să se adapteze cerințelor pieței.⁹ Anul trecut a fost publicat primul Tratat de criminalitate informatică din România, aducând o contribuție semnificativă cu privire la infracțiunile informatice sancționate de Cod Penal ori prevăzute în legi penale speciale.¹⁰

La ora actuală, nu există în literatura de specialitate o definiție general acceptată a inteligenței artificiale. Motivele sunt numeroase. Pe de o parte, dacă a defini ce înseamnă artificial este relativ simplu, a defini conceptul de inteligență este un demers complicat. Pe de altă parte, definițiile rigide nu sunt adecvate unui câmp care avansează constant. O definiție dată în 1956 nu s-ar mai fi aplicat și tehnologiei expert system care a apărut ulterior. Similar, chiar dacă s-ar reuși astăzi o definiție care să includă toată tehnologia inteligenței artificiale, ea ar risca să excludă tehnologii viitoare pe care altminteri le-am califica drept IA, la nivel intuitiv. Un astfel de exemplu ar putea să îl constituie o tehnologie care să emuleze întru totul un creier: „whole brain emulation”¹¹. Unii specialiști au afirmat că: „în mod interesant, lipsa unei definiții precise, universal acceptate a IA a contribuit la creșterea, dezvoltarea și avansarea acestuia într-un ritm accelerat. Practicanții, cercetătorii și dezvoltatorii IA au fost, în schimb, ghidați de un simț natural și un impuls imperativ de a începe odată”¹². Fără a ne propune aici să rezolvăm această problemă, prin inteligență artificială vom înțelege sistemul informatic cu abilitatea de a percepe informații din mediul înconjurător, de a le interpreta, de a învăța din respectivele informații și de a întreprinde acțiuni pentru a-și crește șansele de a îndeplini cu

⁷ Jacob Turner, *Robot Rules. Regulating Artificial Intelligence*, Ed. Palgrave Macmillan, Londra, 2019.

⁸ Drepturile digitale sunt cele care permit indivizilor accesul, utilizarea, crearea și publicarea conținutului digital sau accesarea și utilizarea calculatoarelor, precum și a altor dispozitive electronice sau rețele de comunicații.

⁹ Claudia Stanciu, Vlad-Andrei Berlic, *Inteligența artificială și impactul ei asupra domeniului juridic - dimensiunea juridică a noilor tehnologii*, preluat de pe site-ul: <https://next.juridice.ro/977/inteligenta-artificiala>.

¹⁰ George Zlati, *Drept penal & Infracțiuni informatice*, poate fi accesată pe site-ul: www.zlati.legal.

¹¹ Andres Sandberg, Nick Bostrom, *Whole brain emulation. A roadmap*, Oxford University, 2008.

¹² Peter Stone, Rodney Brooks, „Artificial Intelligence and Life in 2030” în *One Hundred Year Study on Artificial Intelligence*, Stanford University, Stanford, CA, 2016, preluat de pe site-ul: <http://ai100.stanford.edu/2016-report>.

succes obiectivele propuse¹³. Roboții reprezintă acea inteligență artificială care are și o componentă fizică, precum mașinile autonome sau un aspirator-robot. Enciclopedia „Britannica” definește IA ca fiind „abilitatea unui computer digital sau controlat de un robot de a efectua activități care sunt în mod normal asociate cu ființe inteligente”¹⁴.

Inteligența artificială reprezintă orice formă de cunoaștere sau informație care nu provine de la om, este inteligența care provine de la mașini, care au capacitatea de a imita funcții umane, cum ar fi raționamentul, învățarea, planificarea și creativitatea. Calculatorul primește datele (deja pregătite sau colectate prin intermediul propriilor senzori), le prelucreză și reacționează. Scopul acestei noi tehnologii este simplificarea muncii noastre, a oamenilor prin executarea automată a sarcinilor repetitive pe baza unor algoritmi prestabiliți. IA va domina viitorul și în câțiva ani este foarte probabil să vorbim deja despre „Imperiul inteligenței artificiale”. Inteligența artificială este considerată un element central al transformării digitale a societății și a devenit o prioritate pentru Uniunea Europeană. Viitorul este al tehnologiei și este de datoria noastră să ne adaptăm și să îmbrățișăm schimbarea pentru a facilita procesul evolutiv al societății.

La baza acestor procese, într-o mare măsură, se află conceptul de „machine learning”. Acest concept este definit drept studiul științific al unor algoritmi și modele statistice pe care computerele le folosesc pentru a îndeplini o anumită activitate, fără a avea instrucțiuni specifice, ci folosindu-se de recunoașterea tiparelor și de inferență¹⁵. Cu alte cuvinte, o inteligență artificială veritabilă învață să se descurce în anumite situații pentru care nu a fost programată, cel puțin nu în mod direct. Această tehnică este modelată după felul în care oamenii se dezvoltă și învață. Acest aspect este foarte important, întrucât reprezintă una dintre esențele problemei în ceea ce privește răspunderea juridică a roboților și a inteligenței artificiale. Există posibilitatea reală ca o inteligență artificială să fie programată conform standardelor, dar aceasta totuși să deprindă în mod greșit anumite chestiuni și, în consecință, să aibă o conduită incorectă, uneori chiar periculoasă. Spre exemplu, în măsura în care o mașină autonomă este frecvent șicanată în trafic, aceasta poate să își altereze înțelegerea traficului astfel încât să dezvolte o viziune eronată asupra anumitor reguli de trafic, atunci când se desfășoară în mod normal, chestiune ce se poate materializa într-un accident rutier. În exemplul nostru nu se poate identifica vreo culpă în ceea ce privește programarea mașinii. Totuși, este de așteptat ca persoanele responsabile de respectiva IA să supravegheze periodic dezvoltarea mașinii și să o retragă de pe piață în măsura în care constată că poate deveni periculoasă. Pe de altă parte, există și metode de a dezvolta IA fără intervenție umană. Simplificând foarte mult, ideea de bază este de a programa inteligența artificială să descopere singură tipare și să grupeze informația în diverse clasificări, fiind un domeniu de dezvoltare promițător¹⁶. O altă metodă importantă de educare a inteligenței artificiale este învățarea prin consolidare. În literatura de specialitate, acest mod de educare a fost definit ca fiind acea metodă de învățare în care „agentul primește o evaluare a prestației sale (precum o amendă

¹³ Georgjan Marcel Husti, *Acțiunea, inacțiunea și legătura de cauzalitate în cazul inteligenței artificiale*, articol publicat în revista *Themis* nr. 1-2/2021 a Institutului Național al Magistraturii și preluat de pe site-ul: <https://www.universuljuridic.ro>.

¹⁴ Brian Jack Copeland, „*Artificial intelligence*” în *Encyclopedia Britannica*, 2020 disponibil la <https://www.britannica.com>.

¹⁵ Hsinchun Chen, *Machine Learning for Information Retrieval*, în *Journal Of The American Society For Information Science*.

¹⁶ G. M. Husti, *op. cit.*, p. 5.

mare pentru lovirea din spate a unei mașini), dar nu i se spune acțiunea corectă (să frâneze mai gentil și mai devreme). IA influențează aproape fiecare domeniu al vieții moderne, de la divertisment, comerț și asistență medicală până la operațiunile interne ale proceselor organizațiilor. Netflix știe ce filme și seriale doresc oamenii să vizioneze, Amazon știe când și unde le place oamenilor să facă cumpărături, iar Google știe ce caută utilizatorii. Toate aceste informații pot fi utilizate pentru a crea profiluri personale foarte cuprinzătoare, care pot fi utile nu doar pentru analiza comportamentală și țintire, ci și pentru prognoza tendințelor economice, schimbările politice și pentru înțelegerea atitudinii oamenilor față de diferite subiecte. Există multe speranțe că această inteligență ar putea duce la descoperiri semnificative în toate aspectele vieții. Poate ajuta la organizarea proceselor interne ale instituțiilor administrației publice, având potențialul de a îmbunătăți procesele și procedurile activității serviciilor publice inclusiv cel juridic.¹⁷

2.2. Potențialul inteligenței artificiale de a îmbunătăți procesele și procedurile. Necesitatea integrării tehnologiei bazate pe IA s-a constatat în lumea juridică românească odată cu instituirea carantinei impuse de pandemie în luna martie a anului 2020. Sarcini uzuale ale instanțelor de judecată de citare, audiere a martorilor sau a părților s-au mutat în sfera muncii online. Odată cu această digitalizare forțată a unei mari părți a lumii juridice, s-a putut constata nevoia de a apela la anumite programe și software-uri pentru a ușura munca juriștilor și a autorităților publice. Spre exemplu, în activitatea avocaților, un program bine definit ar putea accesa legislația în vigoare din sursa publicației oficiale și ar putea chiar găsi soluții sau ar putea măcar indica spețe similare care să servească la întocmirea documentelor procedurale necesare susținerii demersului judiciar în interesul clientului.¹⁸ Digitalizarea a luat locul metodelor clasice inclusiv în activitatea magistraților, cărora li se oferă o serie de programe ce le permit accesul la jurisprudență. Există mai multe astfel de programe informatice dedicate profesioniștilor din domeniul juridic precum ECRIS, EMAP sau Legis¹⁹. Pornind de la definiția inteligenței artificiale observăm faptul că aceste programe informatice foarte avansate pot prelua anumite sarcini umane (introducerea unor informații în bazele de date, întocmirea raporturilor pe baza acestora și generarea unor răspunsuri sau măsuri relevante de adoptat în cazul soluționării unor probleme) și le pot duce la îndeplinire în parametrii normali chiar cu o mai mare eficiență decât mintea umană. Astfel, multiple domenii de activitate din sfera juridică ar putea beneficia de pe urma introducerii IA în gestionarea informației și sortarea acesteia. Avem drept exemplu practica altor state ale căror sisteme informatice performante din diferite domenii de activitate (achiziții publice, servicii publice de sănătate și de transport, etc.) ușurează semnificativ viața cetățenilor. În esență, îndatorirea de bază a autorităților

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Alexandra Caras, *Viitorul juridic*, Wolters Kluwer blog, 2021, wolterskluwer.ro

¹⁹ ECRIS reprezintă o aplicație cu ajutorul căreia fiecare instanță de judecată sau parchet beneficiază de o bază de date ce cuprinde informații despre dosare și hotărârile instanțelor judecătorești integrale, spre deosebire de portalul public, portal.just.ro, unde soluțiile sunt publicate pe scurt. La această platformă au acces magistrații, precum și părțile în proces sau reprezentanții acestora în cauzele care îi privesc direct și sub anumite condiții. EMAP reprezintă un program adiacent cu ECRIS prin care judecătorii pot accesa jurisprudența altor instanțe (sub condiția ca aceste instanțe să își fi dat acordul pentru partajarea informației) în studierea diferitelor spețe. Folosirea inteligenței artificiale în acest domeniu se poate materializa prin programarea unui soft care să poată citi o sumă de hotărâri în funcție de anumite cuvinte sau fraze cheie și să întocmească un raport relevant asupra informațiilor analizate, un folos similar cu cel dat ca exemplu pentru profesia avocatului.

publice este satisfacerea interesului public prin îmbunătățirea calității vieții cetățenilor, iar digitalizarea joacă un rol important în acest proces.

Pentru mulți savanți, gândirea modernă despre sistemele inteligente a început când Alan Turing a scris faimosul său articol intitulat „Computing Machinery and Intelligence”²⁰. De atunci, calculul s-a îmbunătățit într-o asemenea măsură încât astăzi avem dificultăți în a semna evenimente live care nu sunt cumva asistate de mașini. Concepte precum Machine Learning, Natural Language Processing și Robotica nu mai sunt legate de limitele lumii științifice. Cei patru mari - Amazon, Apple, Facebook și Google folosesc IA în majoritatea operațiunilor lor; alți operatori de afaceri, care nu au legătură directă cu piața tehnologică, folosesc deja în mare măsură IA pentru a-și netezi ciclurile de producție sau pentru a câștiga mai multă eficiență în procesele lor de management²¹. Recent, guvernele și alte organizații din sectorul public au devenit cunoscute de inteligență artificială: pot folosi software-ul Robotic Process Automation pentru a gestiona sarcini repetitive, a reduce erorile umane și a îmbunătăți conformitatea. Viziunea computerizată și video-ul sunt folosite din ce în ce mai mult pentru a identifica comportamentele greșite și pentru a supraveghea traficul²². Senzorii și dispozitivele Internet of Things sunt amplasate în toate orașele pentru a colecta date²³. În spatele acestor operațiuni, software-ul IA se află instrumentul utilizat. Cererea de servicii publice este în continuă creștere, iar organizațiile publice încearcă să răspundă așteptărilor crescând ale clienților lor cu promptitudine și eficiență, la fel cum fac Amazon, Apple sau alte companii cu secțiuni de cercetare și dezvoltare incredibile implicate în inovații tehnice.²⁴ Progresele în tehnologie fără fir și smartphone-uri au deschis ușa către servicii la cerere prin diferite aplicații și platforme, precum și către un nou tip de livrare prin interacțiuni la distanță, accesibile oriunde și în orice moment²⁵. Astfel de servicii sunt utile, deoarece reduc cheltuielile și evită cheltuielile inutile. Valoarea instrumentelor bazate pe inteligență artificială în orașele inteligente și tehnologia guvernelor este recunoscută de întregul ecosistem. Se crede că are potențialul de a îmbunătăți orice proces în operațiunile interne și furnizarea de servicii²⁶, în timp ce reducerile de costuri asociate aplicațiilor IA pentru sectorul public pot fi un motiv major pentru implementarea acestuia. Trecerea de la o abordare reactivă la una proactivă a furnizării de servicii publice este în curs, prin utilizarea instrumentelor de inteligență artificială.

2.3. Instrumente de inteligență artificială. Ultimul deceniu a fost martorul mai multor progrese tehnice în domeniile IA și știința datelor. Chiar dacă cercetarea IA pentru numeroase aplicații are o tradiție destul de îndelungată, valul actual de hype IA este diferit de oricare

²⁰ Alan Turing, *COMPUTING MACHINERY AND INTELLIGENCE*, *Mind*, pp. 433-460, 1950.

²¹ Scott Galloway, *The Four: The Hidden DNA of Amazon, Apple, Facebook, and Google*, New York: Portofolio/Penguin, 2017.

²² A. Chaudhary, R. Klette, J. L. Raheja, *Introduction to the special issue on computer vision in road safety and intelligent traffic*, în *EURASIP Journal on Image and Video Processing*, vol. 16, 2017.

²³ Cătălin Vrabie, E. Dumitrașcu, *Smart Cities de la idee la implementare*, Universul Academic, București, 2018.

²⁴ V. Vasile, C. Boboc, S. Ghiță, *Labor force shortage analysis in Romania - size, impact and measures*, în *Proceedings of the 14th International Conference on Applied Statistics*, București, 2020.

²⁵ Business Review, *Sameday announces the expansion of the easybox service, by inaugurating the 1000th locker, and aims to double the existing capacity by the beginning of 2022*, preluat de pe site-ul: <https://business-review.eu/business>.

²⁶ Sjödin, V. Parida, M. Palmié, J. Wincent, *How AI capabilities enable business model innovation: Scaling AI through co-evolutionary processes and feedback loops*, în *Journal of Business Research*, vol. 134/2021.

altul. Dezvoltarea rapidă a instrumentelor și tehnologiilor IA aplicabile organizațiilor din sectorul public a fost permisă de o combinație perfectă de putere îmbunătățită de procesare a computerului, bănci de date mai mari de colectare a datelor și un bazin vast de abilități IA. Acest lucru are ca rezultat o schimbare semnificativă în ceea ce privește acceptarea și influența tehnologiei asupra societății. Multe tehnologii bazate pe date și calcule au crescut într-un ritm exponențial. Regula lui Moore²⁷, care explică dezvoltarea exponențială a performanței procesoarelor de calculator, este cel mai cunoscut exemplu. Multe aplicații orientate către consumatori au înregistrat o creștere rapidă similară prin furnizarea de servicii cu costuri reduse. Digitalizarea datelor publice ar putea duce la un model de dezvoltare similar în organizațiile publice, orașe și guverne, deoarece calcularea acestor date devine mai puțin costisitoare și platformele electronice de colectare a datelor devin mai comune. Chiar dacă aceste segmente ale vieții publice par minore la început, dezvoltarea exponențială va prelua în cele din urmă controlul. Oamenii au tendința de a exagera influența tehnologiei pe termen scurt în timp ce o subestimează pe termen lung. IBM Watson²⁸ și Google's Deep Mind²⁹ sunt două companii care sunt lideri în acest domeniu. Ei au demonstrat că IA poate depăși oamenii într-o varietate de locuri de muncă și activități, cum ar fi șahul, Go și alte jocuri. Multe aplicații pentru orașe inteligente ar putea folosi IBM Watson și Deep Mind de la Google. Cercetătorii au identificat până acum trei domenii principale ale IA³⁰:

- *Învățare automată*, domeniu ce se ocupă de programe de calculator care încearcă să învețe din experiență pentru a prezice, modela sau încerca să înțeleagă date. Unele dintre cele mai importante tehnici de acest fel sunt: *învățare nesupravegheată* - când computerele învață de la sine având acces la date, *învățare supravegheată* - când oamenii predau computerelor astfel încât să învețe mai repede și *învățare prin întărire* - când computerele efectuează sarcini care schimbă structura naturii și primesc un fel de recompense/penalități după ce rezultatul este măsurat.

- *Procesarea limbajului natural*. Acea parte care se concentrează pe ce pot computerele să înțeleagă și să genereze limbaje naturale nerestricționate cu flexibilitate și fluentă.

- *Robotică și automatizare robotică* a proceselor cu subcâmpul de extensie Intelligent Process Automation este folosit pentru a automatiza sarcini repetitive, atât în back office, cât și în front office, care necesită intervenție umană. „Inteligența” în acest sens înseamnă că obișnuitele computere nu doar automatizează sarcini, ci și înțeleg conținutul, astfel încât să ajusteze acțiunile în funcție de acesta, manifestându-se în acest fel, complexitatea IA.

2.4. Complexitatea inteligenței artificiale. Ce înțelegem prin complexitatea și cum trebuie să interacționez cu inteligența artificială? Cum mă ajută pe mine? Este evident că sunt multe întrebări fiind un domeniu nou pentru profesioniștii din domeniul juridic. Dacă nu știm ce este și cum funcționează IA, vom vedea mereu în ea ceva necunoscut, gata să facă totul precum în povestirile pline de savoare ale lui Isaac Asimov. O definiție populară a termenului ar putea fi mașini sau algoritmi ce imită funcțiile cognitive ale oamenilor sau animalelor, precum învățatul sau rezolvarea problemelor. Pentru rigurozitate, trebuie să cunoaștem și definiția propusă de Comisia Europeană: „Inteligența artificială se referă la sisteme ce arată

²⁷ G. E. Moore, *Cramming more components onto integrated circuits*, în *Electronics*, vol. 38, 1965.

²⁸ *IBM Watson is AI for smarter business*, IBM, 2022, preluat de pe siteul: <https://www.ibm.com/watson>.

²⁹ Google, *“Deep Mind,”* Google, 2022, pentru detalii, vezi site-ul: <https://www.deepmind.com>.

³⁰ T. Malone, *“Artificial Intelligence and the future of work,”* MIT, Boston, 2020.

comportament inteligent prin analiza mediului și realizarea de acțiuni - cu un grad de autonomie - pentru a atinge anumite scopuri. Sistemele IA pot fi pur software, acționând în lumea virtuală (ex. asistenți virtuali, software pentru analiza imaginilor, motoare de căutare, sisteme de recunoaștere vocală și facială) sau IA-ul poate fi integrat în dispozitive hardware (ex: roboți avansați, mașini autonome, drone etc.).³¹ Pentru a nu blama apriori IA-ul trebuie să ne amintim că toate invențiile omului au cel puțin o parte benefică și una mai puțin dorită. Să luăm ca exemplu automobilele - după apariția lor, am avut și primele accidente de mașină, necesitatea reglementării circulației, primele curse ilegale de automobile sau poluarea mediului de către motoarele cu ardere internă. Cu fiecare etapă a dezvoltării acestora, omenirea a reușit să le facă mai sigure, mai puțin poluante, mai confortabile și în tot acest timp au rezolvat problema deplasării din punctul A în punctul B, fiind un motor evident al dezvoltării economiei. Să ne întoarcem însă la subiectul nostru. În primul rând, pentru a controla ceva, trebuie să știm ce este și cum funcționează. Termenul de IA este și un concept de marketing pe care chiar și matematicienii ce au propus denumirea și-au dat seama că au nevoie de un nume atractiv pentru a-i impresiona pe investitori.³²

Astfel, în 1956 a apărut această denumire a domeniului ce includea la acel moment diferite ramuri - computerele, procesarea limbajului natural, rețele neuronale, teoria calculului, abstractizarea și creativitatea. În momentul de față au fost adăugate câteva ramuri noi - învățarea supervizată, modelarea informației. Aceste concepte noi și puterea de calcul crescută au relansat încrederea în reușita acestor eforturi de cercetare și au adus IA pe culmile de glorie din prezent. Practic, dacă avem un telefon smart, dacă am folosit un motor de căutare sau dacă am condus o mașină cu sistem de menținere a benzii și recunoaștere a semnelor de circulație, atunci viețile noastre au fost deja influențate în mod pozitiv de IA. Sumele investite în dezvoltarea IA au fost uriașe, matematicienii fiind suficient de bine pregătiți pentru a arăta cât de complexe pot fi unele funcții cu care lucrează și se presupune pe scară largă că IA ajută și îmbunătățește munca umană, mai degrabă decât să o înlocuiască complet³³. IA este pregătită să asiste funcționarii publici cu o gamă largă de sarcini, cum ar fi sarcinile administrative, documentație juridică și funcții de „comparare și conformare”. Unele dintre beneficiile potențiale ale utilizării IA în entitățile publice pot fi: politice, economice și pot identifica cea mai eficientă modalitate de rezolvare a problemelor de rutină, reducând astfel povara asupra bugetelor publice și limitând risipa; administrative (poate să rezolve unele dintre dificultățile ridicate de provocările adaptive: necesită o atenție imensă și timp dedicat înțelegerii problemelor, astfel încât sarcinile de rutină pot fi îndeplinite cu ușurință de aplicațiile IA pentru a ușura munca funcționarilor publici).

În fine, întrucât inteligența artificială reprezintă la bază un program de tip software, acesta poate fi catalogat drept un bun incorporat asupra căruia se poate exercita un drept de proprietate. În acest sens, constatăm aplicabilitatea anumitor dispoziții referitoare la proprietatea intelectuală ce se regăsesc atât la nivel european, cât și național. Astfel, Directiva Consiliului Comunității Economice Europene (91/250/CEE) definea în articolul 1 protecția programelor de calculator prin intermediul dreptului de autor³⁴, iar reglementarea actuală din

³¹ Comunicare din partea Comisiei Parlamentului European către Parlamentul European, Consiliul European, Comitetul Economic European și Comitetul Regiunilor pentru Inteligență Artificială pentru Europa, 2018.

³² Adrian Măntoiu, *AI sau nu AI în avocatură*, preluat de pe site-ul: <https://www.wolterskluwer.com/ro-ro/expert>.

³³ C. Vrabie, *op. cit.*, p. 5.

³⁴ Directiva 91/250/CEE, Consiliul Comunității Economice Europene, 14 mai 1991.

dreptul european se regăsește într-o formă similară în Directiva 2009/24/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2009. Reglementarea internă a dreptului de proprietate intelectuală asupra unui program de tip software de inteligență artificială se regăsește în Legea nr. 8/1996 privind drepturile de autor și drepturile conexe, în care se menționează că autorul unui astfel de program poate fi doar o persoană fizică.³⁵ Articolul 32 din această lege menționează caracterul transmisibil al drepturilor patrimoniale ce rezultă din dreptul de autor asupra programelor de calculator, aceste drepturi durând pe parcursul vieții autorului și putând fi transmise succesorilor după moartea acestuia conform legislației civile pe o perioadă de 70 de ani. Pornind de la aceste repere legislative, în viitoarea reglementare ar fi necesar să se aibă în vedere ca folosirea inteligenței artificiale și conceperea unor programe de calculator care tind la îmbunătățirea activității administrației publice, să se realizeze conform cadrului legal existent la nivel național, european și internațional în materia drepturilor de autor. Până atunci vom analiza unele dintre utilizările pe care le-ar putea avea aplicațiile IA. Să le luăm pe rând și să începem cu influența IA asupra dreptului penal.

3. Inteligența artificială și dreptul penal

3.1. Chestiuni lămuritoare cu privire la acțiunea, inacțiunea și legătura de cauzalitate în cazul inteligenței artificiale sau despre abordarea de a-i conferi personalitate juridică.

Când se vorbește despre IA și dreptul penal, două abordări par a fi, la ora actuală, cele mai vehiculate: prima constă în conferirea unei capacități juridice separate acestora, de entități electronice, similar oarecum persoanelor juridice, iar cea de-a doua este varianta unei răspunderi obiective, evitând astfel problemele legate de vinovăție și dovedire a culpei, aceasta fiind prezumată relativ. Ambele soluții pornesc însă de la premisa că actuala teorie generală a infracțiunii este inaptă pentru a oferi un cadru teoretic adecvat. În cele ce urmează, vom analiza latura obiectivă din aceste perspective, încercând și o analiză a felului în care ar putea „aciona” inteligența artificială într-un mod relevant din punct de vedere penal, în măsura în care s-ar aborda varianta conferirii unei personalități juridice, încercând totodată să nu ne hazardăm în ipoteze prea fanteziste. Merită menționat aici că, deși ipoteza conferirii unei personalități juridice separate inteligenței artificiale pare pură speculație, la nivelul Uniunii Europene a existat, în anul 2017, o rezoluție prin care se discuta despre acordarea statutului de „entități electronice și întrucât s-a considerat că depășește sfera competenței UE, rezoluția a fost respinsă. Tot în anul 2017, robotului „Sophia” i-a fost acordată cetățenie de către Arabia Saudită³⁶. Însă, este neclar ce efecte juridice produce o astfel de cetățenie, fiind probabil mai mult o cetățenie simbolică. Un alt exemplu în acest sens provine din anul 2010, când unui robot pe nume Paro i-a fost conferit „Koseki”, care echivalează mai mult sau mai puțin cu deschiderea unui registru de stare civilă ce îi permite, teoretic, o suită de drepturi legate de cetățenie, naționalitate și familie³⁷. Prin urmare, apreciem că sunt pertinente și câteva considerații cu privire la această problemă iar înainte de a analiza acțiunea prin raportare la subiectul prezentei lucrări, este important să fie definite în conceptele cu care se operează. Or, dacă în ceea ce privește faptul că trebuie să existe o acțiune există un consens aproape total în

³⁵ Publicată în Monitorul Oficial nr. 489/1996.

³⁶ Georgian Marcel Husti, *Acțiunea, inacțiunea și legătura de cauzalitate în cazul inteligenței artificiale*, articol publicat în revista *Themis* nr. 1-2/2021 a Institutului Național al Magistraturii.

³⁷ N. Osmani, „*The Complexity Of Criminal Liability Of Ai Systems*”, în *Masaryk University Journal of Law and Technology*, vol. 14, 2020, p. 60.